

Прикази Reviews Comptes rendus

О румунским неопротестантима у Војводини

Ђурић-Миловановић, Александра.
2015. Двоструке мањине у Србији. О посебностима у религији и етничтету Румуна у Војводини. Београд: Балканолошки институт САНУ.

Монографија *Двоструке мањине у Србији*, научног сарадника Балканолошког института САНУ др Александре Ђурић-Миловановић говори о религијским, лингвистичким, културним и етничким „другима” у Србији, наиме о румунским неопротестантима у Војводини, тачније у српском делу Баната. У питању је прерађен и допуњен текст докторске дисертације одбрањене на Филозофском факултету Универзитета у Београду 2012. године. Ауторка, на основу вишегодишњег теренског истраживања, уводи термин „двоструке мањине” и објашњава на који начин функционише однос између етничког и религијског идентитета Румуна неопротестаната у Србији.

Ова квалитативно-теоријска студија састоји се из седам поглавља са потпоглављима, библиографије, резимеа на енглеском језику и индекса личних имена.

У *Уводу* нас ауторка уводи у истраживања религије, пре свега мањинских и нових религија, излаже свој теоријско-методолошки апарат (социјални конструкционизам у области религије, дискурс анализа, анализа наратива, методолошки агностици-

зам), контекстуализује истраживање у светлу разумевања етничког и религијског идентитета и објашњава шта је то неопротестантизам. Укратко, неопротестантизам представља огранак хришћанске традиције, у питању је религија личног избора која наглашава строгу моралност и конзервативан приступ у практиковању начела вере (14). У Србији су неопротестантске заједнице основане углавном крајем 19. и почетком 20. века и ауторка у књизи говори о четири румунске неопротестантске заједнице: назаранској, баптистичкој, адвентистичкој и пентекосталној. Оне се у Србији, на основу „Закона о црквама и верским заједницама”, убрајају у нетрадиционалне или конфесионалне заједнице чиме се занемарује њихов историјски континуитет на овим просторима. Термин „двоструке мањине” којим ауторка описује ове заједнице указује да су они етничка и верска мањина у Србији али и верска мањина међу Румунима у Војводини. Другим речима, они су признати као етничка мањина али не и као црква или верска заједница. Хипотезу – да ли је Румунима неопротестантима у Србији важнији религијски од етничког идентитета – ауторка проверава у наредним поглављима (пре свега у петом и шестом). У другом и трећем поглављу, Ђурић-Миловановићева објашњава шири историјски контекст развоја протестантизма и неопротестантизма и појаву Румуна у Војводини.

Наиме, у поглављу *Историјски контекст развоја протестантизма и неопротестантизма* ауторка представља протестантизам и реформацију у Европи и, специфичније гледано, у Србији и затим се фокусира на историју, догматику и организацију споменутих неопротестантских заједница. Неопротестантизам се односи на бројне верске заједнице настале углавном током 19. и почетком 20. века у Европи и Америци из огранака анабаптистичке европске и британске реформације, као што су назарени, методисти, адвентисти седмог дана, баптисти, пентекосталци, Јеховини сведоци. У Републици Србији постоји неколико неопротестантских заједница: Хришћанска адвентистичка црква, Евангеличка методистичка црква, Еванђеоска црква, Црква Христове љубави, Христова духовна црква, Црква Божија, Христова црква браће, Хришћанска назаренска заједница. Неопротестантске заједнице су се појавиле на просторима Карловачке митрополије, тачније у јужној Угарској у 19. (назарени, баптисти, адвентисти) или почетком 20. века (пентекосталне заједнице) и у каснијим деценијама се њихова учења шире и у Краљевини Србији. Све заједнице се развијају и шире своју делатност у првој половини 20. века да би током Другог светског рата и касније током комунизма њихови чланови били у тешком положају. Због одласка великог броја Немаца из послератне Југославије, затим прогона чланова, атеизације, национализације имовине и затварања цркава, долази до смањења броја верника у Србији и велики број емигрира у англо-саксонске земље.

У трећем поглављу, *Румуни у Војводини*, Александра Ђурић-Миловановић даје шири преглед појаве Румуна у Војводини. Ту треба, пре свега, спо-

менути неколико тема: 1) колонизација Румуна – присуство предака данашњих Румуна почев од 14. века у Војводини; 2) румунска национална мањина – стварање, развој и актуелно стање у Србији током 20. века. Према последњем попису у Србији живи 29.332 Румуна од којих 25.410 живи у Војводини. Румуни имају Уставом и законима РС загарантована мањинска права. Од 2007. године када Румунија улази у Европску унију долази до учвршћивања веза са матицом што резултује већом мобилношћу Румуна из Србије; 3) религијски идентитет – Румуни у Војводини су већином чланови Румунске православне црква, али има и припадника Румунске гркокатоличке (унијатске) цркве и неопротестантских заједница (назарени и адвентисти, баптисти, пентекосталци).

У поглављу *Истраживање неопротестантских верских заједница и етнографска грађа Ђурић-Миловановића* објашњава детаљније методолошки приступ који се заснива на вишегодишњем континуираном теренском раду (2007–2011) и етику свог истраживања. Током етнографског рада, ауторка користи методе посматрања с учествовањем и полуструктурирани интервју с верницима и пасторима с којима прича на румунском језику. Чињеница да говори румунски језик, зна историју неопротестантских заједница, одржава континуиране контакте с испитаницама и да потиче из Баната, обезбедило јој је полуинсајдерску позицију и поверење испитаника. Њено истраживање румунских неопротестаната се кретало у правцу истраживања Румуна неопротестаната у српском делу Баната и румунске баптистичке заједнице у Темишвару. Такође, у циљу добијања компаративних резултата, интервјуиса-

ла је и Румуне православце и гркокатолике у Банату и Србе неопротестанте у румунском делу Баната. И на крају, ауторка представља етнографску грађу подељену на неколико потпоглавља: познавање историјата заједнице; библијске теме (Стари и Нови Завет) и догматика; конверзија или обраћење; неопротестантске верске праксе (обреди: крштење и вечера Господња, интеракција и језик: богослужење и проповед, певање химни и музика у заједници, молитве, евангелизација, мисионарство и јавне активности у заједницама, животни циклус у неопротестантским заједницама: рађање и деца, брак, смрт и сахрана); односи између неопротестантских и других верских заједница; однос неопротестаната према држави.

У петом поглављу *Однос религијског и етничког идентитета* ауторка је издвојила доминантне дискурсе и наративе из корпуса теренске грађе (изложене у претходном поглављу) и одредила доминантне дискурсе који утичу на формирање (више могућих) идентитета. У питању су четири различита нивоа дискурса и наратива: неопротестантски религијски дискурси (као што су проповеди – захвалност Богу, тумачење делова Библије, песме у славу Христа, важност покајања, мисионарски дискурс, есхатолошки и апокалиптични описи); дискурси о етничком идентитету, дискурси о језичком идентитету и наративи о конверзији. Александра Ђурић-Миловановић објашњава да постоји и „метадискурс” свих неопротестантских заједница, где неопротестантизам служи као параметар за поређење, тј. за разграничење или самоодређење (230) зато што верски идентитет има примат у односу на етнички. Многи њени саговорници су показали индиферентност према

етничком самоодређењу, док дискурзивна конструкција језичког идентитета представља облик потврђивања и изграђивања идентитета верника кроз употребу матерњег језика и специфичне неопротестантске терминологије што све заједно има кохезивну улогу (240). Објашњавајући да су наративи о конверзији значајни у интервјуима, ауторка објашњава да је обраћење неопходно чак и за оне који су рођени у одређеној верској заједници. На крају поглавља, ауторка разматра социјалну дистанцу између неопротестантских румунских заједница али и у односу на румунску и српску православну и румунску гркокатоличку цркву.

Мултикултурализам, религијски плурализам и двоструке мањине је поглавље у коме ауторка разматра споменуте теоријске појмове, критички их преиспитује, доводи у везу и објашњава на примеру неопротестантских румунских заједница у Војводини. У оквиру овог поглавља, ауторка такође скреће пажњу на дискриминаторне одредбе у Уставу РС и мањавост „Закона о црквама и верским заједницама”, затим на негативну медијску слику и стереотипе о мањинским заједницама у Србији због чега долази до њихове стигматизације, етикетирања као „верских секти”, ширења „моралне панике” итд. (279). Таква слика у јавности показује низак степен верских слобода у Србији и недостатак моћи двоструких мањина. Ради избегавања конфликта, они се служе стратегијом „постајања невидљивима”, излоацијом и „верском гетоизацијом” и граде јак религијски идентитет који постаје важна компонента личног и колективног идентитета. На примеру двоструких мањина, Ђурић-Миловановићева даље анализира и објашњава политике идентитета и

приступ мултикултурализма (који једне заједнице укључује а друге искључује) и законски положај мањина и верских заједница у Војводини. Она показује да се Румуни неопротестанти суочавају са двоструким изазовом, с обзиром на то да су чак и Румуни православци у Војводини нетолерантни према њима, али и да мултикултурне политике не доприносе на адекватан начин разумевању и побољшању њиховог положаја, као „мањине у мањини”. Због, примене мултикултурних политика само на националне мањине и традиционалне верске заједнице, фаворизовања „традиционалних идентитета” с једне стране, и, с друге стране, због мањка разумевања и поштовања верских слобода мањинских религијских заједница, ауторка упозорава на следеће: наиме, двоструке мањине би због свог „невидљивога” статуса могле да нестану, тачније да се, у циљу избегавања верске дискриминације и насиља, уклопе у доминантни религијски, политички и културни миље (293).

У завршном поглављу, *Двоструке мањине-вишеструки изазови*, Александра Ђурић-Миловановић издваја најважније закључке и потцртава да у случају двоструких мањина, пре свега, неопротестантских заједница у Војводини које је она истраживала (назарени, баптисти, адвентисти, пентекосталци), религијски идентитет има кључну улогу на личном и колективном плану. Такође указује и на комплексност везе између религијског и етничког идентитета али и препоручује да се у новим истраживањима пажња усмери на питање „да ли конверзија у наднационалне неопротестантске заједнице утиче на процесе асимилације етничких заједница у дијаспори или допри-

носи њиховом бољем интегрисању у друштво?” (301).

С обзиром на то да нема пуно досадашњих истраживања нити студија о религиозности и етничкосту Румуна у Војводини, темељна монографија Александре Ђурић-Миловановић *Двоструке мањине у Србији. О посебностима у религији и етничкосту Румуна у Војводини* представља важан допринос истраживању мањинских религијских и етничких заједница у Србији, примене мултикултурних политика и, наравно, разумевању идентитета „двоструких мањина”. Имајући у виду да, како објашњава ауторка, неопротестантске заједнице у Србији, имају већ другу или трећу генерацију верника али да се и даље у јавности пејоративно називају „сектама”, ова монографија управо приближава припаднике неопротестантских заједница у Војводини и показује их у другачијем светлу од оног како се обично приказују у медијима и јавности. Поред научног квалитета и развијања сензибилитета за етничке друге и религијски другачије који живе поред нас, ова опсежна студија нуди још мноштво интересантних података као што су улоге српског песника и лекара Јована Јовановића Змаја у ширењу назаренства, затим филантропа Франсиса Макензија и Чедомиља Мијатовића, политичара и писца, у ширењу назаренства и баптизма, улога лекара Џона Харвија Келога, творца корнфлекса у адвентизму итд. што је чини лаком за читање и вишеструко интересантним штивом.

Марија Брујић